

az egyházakat az 1848:XX. t.-czikk 3. §-a alapján élvezendő segélynek későbbi meg nem vonására nézve, a következő évi költségvetésben az unitárius egyház egyedül esnék el az ezen törvény alapján nyújtandó segélynek élvezetétől, erre válaszom kettő: először hiszem és reménylem, hogy ennek a törvénynek a benyújtása nem fog késni, mert törekvésem az, hogy minden közbenső lépést már úgy indítsak meg, hogy a törvény az 1909. évi költségvetéssel egyidejűleg léphessen életbe; ha azonban — mivel ez nem egyedül tőlem függ — e tekintetben mégis akadályok merülnek fel, hát méltányosnak tartom ő méltóságának kívánságát, hogy, mivel a protestáns egyházak az 1909. évi költségvetéssel már a mostani aktióban nekik biztosított segélyezés teljességének birtokába lépnek, ugyanaz történjék minden körülmények között az unitárius egyházra nézve is.

G o n d o l a t o k.

1906. aug. 29. Vannak napok, midőn nem tudunk egy tisztességes mondatot megírni, mintha gondolatainkat vezető minden idegszálunk elszáradott volna, máskor ellenben, könnyen rőjjuk sorokba, a mit akaránk. Úgy mondják: ez a hangulat dolga. Szerencsés az az író, kit ritkán száll meg, kinek agyára nem nehezedik a rossz hangulat eme butító köde, vagy ha néha meg is lepi, az onnan hamar távozik. Világos észszel és kedélylyel vigan fut végig a toll a papíron és munkája megörvendezteteti gazdáját.

1906. sept. 8. Az ember legyen szigorú bírása önmagának, de a más hibája iránt legyen elnéző. Ily eljárással rokonszenvesek leszünk azok előtt is, kik alkalom-adtán ellenségeink lettek volna. A barátságos indulat, melylyel hozzánk vannak, még nem ártott senkinek, de szüksége van reá, még a leghatalmasabbnak is.

Ha a földi létünket az igazság szabályozná, mily más alakulások képződnének a társadalomban. Sokan azok közül, kik most a magasban azt képzelik, hogy ők a világ urai, lekerülnének a tekintély és becsülés pidentálgáról, az alsóbb fokozatokra, mely őket érdemük szerint megilletné és elfoglalnák helyüket azok, kiket a rosszindulat, vagy az önbecsülés, mely nem kíván mindenáron érvényesülni, háttérbe szorított.

Ezzel az igazságnak elég lenne téve.

De vajjon elfogadnák az új rendet azok, kik benne élnek? Úgy hiszem, hogy nem.

Az irigység és az öntelt ambíció, habár üres fejvel és szívvvel, megkezdéné aknamunkáját, hogy azt megváltoztassa.

Miért?

Mert a jónak és igaznak mindig vannak ellenségei: azok, kik magukban érzik, hogy ők nem azok.

— A szívnek mély bánata, olyan mint a tűz, melyet parázs takar, alszik, senyved önmagában, de a legkisebb szellőre fellobog.

1906. sept. 9. A ki a saját dolgát rosszul végzi, bizonyos lehetsz benne, hogy a te ügyeidet se fogja rendbe hozni.

Tulajdonkép úgy kellene legyen, hogy a ki egy bizalmi állást elfoglalni óhajt és magában hivatottságot érez, annak becsületes betöltésére, megvárja, hogy azt azok, a kiket illet, neki felajánlják.

De kérdem, hogy van ez az életben?

Ép ellenkezőleg.

Minden üres helyre, annyi a magát kínáló egyén, olyan is közte, ki mindenre vállalkozik, ha nem is ért hozzá, hogy annak, a ki választani óhajt közülök, nehezére esik munkája: értem a polyvából a szemet fölismerni.

Oka ennek, egyrészt, hogy az emberek lelkiismeretlenek, mindenre ajánlkoznak; gondolják: „csak legyen valamely állás, a többi magától megjön.“ A becsületes, céltudatos munka és a szorgalom annak kivitelében, hogy az állástadó is láthassa hasznát, ismeretlen mennyiség előttük. Természetes, hogy ez állapot hosszasan nem maradhat fenn és a kötés egy időn túl, a munkaadó kárára felbomlik, ki elveszti azért, hogy jóhiszeműleg bizott emberében, nemesak az emberekbe netalán addig helyezett bizalmát, de anyagi és néha erkölcsi tőkájének egy részét is; mert lehet, a bizalom kifolyásánál fogva, melylyel embere iránt viseltetett, néha oly dolgokat is tárt fel előtte, melyeket nem óhajtott a világ mindig éhes szájának oda dobni. De vállalkozó emberünk, mindig mosolylyal ajakán jól járt: élt egy ideig a más vagyonából, a nélkül, hogy reá szolgált volna. A panaszra oka csak a szegény becsapott felfogadónak van.

Oka másfelől, hogy oly sok az állásnélküli, úgynevezett diplomás ember, kik egészen tisztességes egyének, megbízhatók, kik tökéletesen meg is felelnének felvállalandott kötelezettségeiknek, kiket ugyan a saját személyüknek megbecsülése visszatartott attól, hogy

olyanokra kérjenek megbizást, mely szakmájuk és tehetségük körén kívül esik, de a megélhetés hajtja embereit és ők kénytelenek állás után nézni. Oly állás után, melyet bizony nekik senki fel nem ajánlott.

Igy nagyon ritka eset, hogy az állástadó legyen megakadva ember hiányában.

Az mindig van. Csak tudja őket megválogatni.

1906. sept. 14. Ne azt nézd, ki mit mond, hanem hogy mit tesz. Ellenkező esetben úgy járnál, mintha egy gépet a lármája és nem a végzett munkája után szereznel meg.

1906. sept. 17. A jég elverte a határt.

A gazda másnap kimegy a mezőre és a midőn meglátja, hogy mily nagy kárt szenvedett, felsóhajt: „Uram Isten, mit tegyek?”

Mig így elcsüggedve szemei végig futnak a letarolt mezőn, a faluban megszólal a templom kis harangja, Isten imáadására és a benne való bizalomra híván fel.

E hangokra az ő felzavart kedélyvilága is lecsendesül és megnyugodva a történetken, elgondolja: Ha dolgozom, Isten, ki a madarakat táplálja, engem is megsegít.

Isten jóságában és a munka áldásában bizva, megsegít a jó Isten, így gondolkozzunk mi is minden megpróbáltatásaink között.

Sok fájdalmat enyhített és vérző sebet gyógyított meg az.

1906. sept. 30. Midőn elvonul a vihar és a sötét felhők mögül feltűnik a nap, mintha Isten arczulatját látnám, a mint jóságos szemével ránk tekint.

1906. oct. 2. Három hava, hogy szegény fiam meghalt. Le-mentem a kriptához, közelébe, hogy emlékemben vele beszélgessek. És most kérdem: vajjon az ő szelleme is eljön-e koronként mi-hozzánk, hadd lássa, mi történt azóta, hogy bennünket elhagyott? Talán az ő lelke is szomorúsággal telnék el, látva azt, hogy őt feledni nem tudjuk. És mig ennek tudata egyfelől jól esnék szerető szívének, ő, kit annyira bántott a mások fájdalma, bizonynyal szomorúsággal hagyná el körünket: azért, hogy nem maradhat velünk és hogy oly szomorúak vagyunk.

1906. oct. 5. A való élet az ábrándok temetője. Területén ifjak ülnek elhantolt kedvencz ideáik sirjánál, nők és férfiak vegye-sen, leverve a gondolatától: hogy mikép nem történhetett meg az, a mi oly ideálison szép volt.

Ha jó ember vagy, ki nemes hevülettel törekszel az igaz felé:

vigyázva, lassan haladj, minden lépésednél, melyet előre teszesz, óvatosan nézz körül: nincs-e baj? Így talán sikerül vállalkozásod.

Ha rossz ember vagy, kinek tág a lelkiismerete és megalkuszol a körülményekkel, csak vágtsass előre, senkit, semmit nem tekintve, ezélhoz jutsz.

Tanulság ebből, hogy a jó és rossz versengésében többnyire az utolsó marad győztes. Mert őt szolgálja önkénytelenül mindenki, még gyakran azok is, kik magukat jóknak tartják: kik csak akkor jönnek észhez, hogy minnek lettek eszközei, midőn azon már nem segíthetnek. Továbbá, hogy nehéz jónak, becsületesnek lenni. Ha mégis, ezek ellenére, akad egy-egy, a ki az, csudálkoznak rajta és az emberek ámulva mondják egymásnak: „No nézzétek ezt a bolondot!”

1906. oct. 7. A társadalomnak ki van nagyobb hasznára: az ember-barát, ki a hol teheti, jót cselekszik és az emberekben hamarabb észre veszi a jót, mint a rosszat, vagy az ember-gyűlölő, ki maga ugyan lehet derék, jó ember, de egyebekben előbbinek ellenkezője?

Olyan ez, mintha azt kérdeznők, melyikre van nagyobb szükség az állatvilágban: a méhre, mely a méregből is mézet tud felszívni, vagy a kigyóra, mely mérget termel önmagában?

Ezen kérdésre csak azt mondhatjuk: Mindeniknek meg van a haszna és teendője a saját körében, a nélkül, hogy megtudnók határozni, melyik szükségesebb.

1907. jan. 2. Ha mondanák, és nem tudnám bizonyosan, hogy szegény fiam, ma már egy félév óta nincs az élők között, nem hinném el azt; most az első benyomások hatása alatt: az most is úgy nyomja a lelkemet, most is érzem a nagy űrt, melyet maga után hagyott, mint akkoron. És az érzékenység, mely elfog, viaskodásom, tehetlenségem a lehetetlenséggel, hogy őt újra élővé tegyem. Istenem, mily kicsiny a mi hatalmunk a sors csapásaival szemben, kik csak gyászkiismeretűl szolgálhatunk annak, mit ő elhatározott.

1907. martius 9. Ha valamire nagyon vágyunk, azt gondoljuk: mi mindent megadnánk, ha elérnők, és midőn beteljesedett, látjuk, hogy az nincsen arányban az értékkel, melyet neki tulajdonítánk.

A boldogság relativ. Gondolatát mindenki a maga egyénisége, hajlama szerint formálja meg magának. Egyben azonban megegyezik: Nem lehet soha kielégíteni. A mi még kellene hozzá, bár az igen kicsiny, piczi dolog, de mégis valami.

Az emberi vágyakozás egy olyan mondat, melyhez soha sem tehetjük oda a befejező pontot. Mindig akad hozzáadni valónk.

Ha valakivel jót téssz, valamely nemes ügynek áldozatot hozasz, tedd azt utógondolat nélkül. Elégedj meg a lelki örömmel, mely azzal jár. Azon túl csak a hiúságnak szolgálsz, mely a kezekben levő aranyat rézzé változtatja.

1907. mart. 12. A hála oly váltó, melyet ritka esetben fizet vissza az, ki felvette.

Itt ülök íróasztalom mellett, felelevenednek multam emlékei. Szeretnék abban sokat meg nem történnük nyilváníthatni, oly eseményeket, melyeknek gépezetét a könnyelműségnek, a meggondolatlanságnak eredményeiben káros rugói mozgatták; de olyanról nem tudok, melynek kiinduló pontja a rossz szándék lett volna. Ez is vigasztaló és egy megnyugvó hely az élet hosszú, olykor komor, válságos útján, hol megpihenve, azoknak szelid suhogása talán elsmithatja annak kellemetlenségeit, a mi még kevés hátra van.

Az önérzet szükséges, semmivel nem pótolható kellék. Csak ne legyen belőle igen sok.

A ki kötelességét teljesíti, az nyugodt lehet. De ki világosít fel arról, hogy annak hol van a határa?

Midőn jót remélve, Istenben bizva haladunk a magunk dolgában, akkor vagyunk a helyes uton.

Ha látok büszke férfiakat magam mellett elhaladni, kik a gögnek bizonyos nemével tekintenek el az emberek feje felett, elgondolom, hogy vajjon a szerénység olykor nem több érdemet takar, mint e fenhéjázó pökhendiség?

1907. mart. 15. Ne keresd a népszerűséget. Ha polgártársaid bizalma kínál meg vele, örülj neki, mint oly kincsnek, melyet személyes érdemeid jutalmául nyujtanak neked. De ne szerezd meg elveid árán és ha tudatában is vagy annak, hogy bírod, akkor se építs reá terveket, melyeknek futó homok az alapja. Ki ma adja, holnap visszakéri. Gyönyörködhetsz benne, mint gyermek a feleresztett sárkányon. Valamely véletlen elszakíthatja a kezekben levő fonalat és ott maradsz üres kézzel, nézve a semmiségbe, midőn már mindenki elhagyott, még azok is, kik legjobb akaróidnak látszottak. És elgondolkodhatsz azon: Vajjon én vagyok az, a ki tegnap voltam?

1907. mart. 16. A ki megáll a lábán, a mások támogatása nélkül, az a valódi férfiú.

1907. mart. 27. este. A nap elhaló pirja felkeresi a mi sirainkat minden este, mert ép szemben találja. Ott van most a feleségem, ki szegény Ferencz kedvencz virágát: sárga rózsákat helyez reájuk. Megemlékezésül a holtak iránt, mert holnapután nagypéntek, a kereszténység gyásznapja, melynek árnya felétek vonz minket is.

Betegségem miatt, már hosszabb ideje nem járok ki, de azért kedveseim veletek vagyok, anyáttal, szeretettel, fájdalommal gondolva rátok.

S hányszor teszem azt máskor is.

1907. április 7. Sokat törődünk az életben. S nagy résziünk mit ér el benne? az előkészületeket arra, mit meg kellett volna tenni.

Ha a reménység is elhagy, mi marad meg nekünk?

A hiúságnak különböző nyilatkozásai annak, ki az eszére, tehetőségére, ki a jóságára, más a szépségére, ügyességére sat. hiu. Ha jól akarsz velük élni, azokat ne bántsd.

Sok mindenféle java van az életnek: a legfőbb jó mégis a körülményekkel való megelégedettség.

Ha ránk szakad a nyomoruság és a balsors üldöz, gondoljuk meg, hogy vannak nálunk szerencsétlenebbek is.

Ne azt tekintsük, hogy mások mit cselekszenek, hanem azt, hogy mi a kötelességünk.

1907. április 27. A reménységgel néha úgy vagyunk, mint a gyermek a lepkével, sovárgással néziünk utána. S midőn elfogtuk, széthull kezeink között.

1907. május 4. Ne számítsd, hány ellenséged van s mi rosszat tettek veled, hanem hogy érezted-e a mások jóságát?

Akkor kibékülsz az étellel.

Némelykor borus a lelkem, mint a felhőktől eltakart égbolt, majd kitisztul és ülök csendesen, mindtha minden a maga rendjén lenne. A vihar tova vonult és a nap sugarai szelid fénynyel vonják be az ember lelkületét.

A magad tisztességét becsüld oly magasra, melynél ninesen értékesebb.

A ki a mások hibái iránt elnéző, tőkét gyűjt a jövőnek.

Némelyiket nem az bántja, hogy ez, vagy amaz nines a birtokában, hanem az, hogy miért van meg másnak?

Az irigység pióca az ember lelkén. A mások vérén táplálkozik, mégis az embert sorvasztja.

1907. *julius 2.* Szegény fiam halála évfordulóján.

Az isteni gondviselésben való megnyugvás az, mely fentart minden körülmények között : az a meggyőződés, hogy a mi megtörtént, javunkra válik, ha nem most, a jövőben.

Ezek elismerése nyújtja nekünk a lelki békét, a kiegyezkedést a losújtó gondolattal, min változtatni nem tudunk, mely egyedüli mentsvárunk a kétségbeesés elől.

Most a mint észleljük, hogy egy felsőbb intézkedésre a tenger hullámaiból tűzokádók emelkednek ki és hegygerinczek csúcsai, engedvén az altalajvizek romboló munkájának, tűnnek el szemünk elől, és midőn mindez és más nagyszerű természeti jelenségek látára megdöbbenve állunk meg : úgy természetesnek találjuk, hogy szeretetünk legkedvesebb tárgyai sem menekülhetnek a sors csapásai elől és hogy az emberi élet feletti rendelkezés, mint minden, a jó Isten dolga.

S a mi teendők annak megértése, hogy úgy van jól, a mint van.

1907. *aug. 30.* Szenvedélyeinket legyőzve, az okosság kell hogy vezesse tetteinket.

A szenvedély a megfontolás ellentéte. Mint pusztító vihar zuhog át jól kigondolt terveinken, útjában mindent leterítve. Izzó lángja, mely belsőjét emészti, átesaphat az ártatlan szomszéd házának fedelére. Tehát mindenkép meg kell zaboláznunk. Mint lánczra tesszük a marós kutyát, hogy másban kárt ne tehessen.

Az égbolt csillagai meghatározott helyet foglalnak el és előre megjelölt úton haladnak a végtelen űrben, melyeket már évszázadok óta ismernek a tudósok. Istenem ! Mily rend, mily csodálatos összhang az egészben.

De mit látunk az emberi élet térképén ?

Azok legkiválóbbjainál is ösztönük csak irányt jelöl arra : mit kellene tenni, de kicsinyeket és nagyokat, a legnagyobbakat sem kivéve, egyformán az események tolják előre sakkfigurák gyanánt. Útaik kúszáltak, minden rendszer nélkül, egymást keresztezik, melyeket, a maga szertelenségében, csak a véletlen igazgat. Azt sem tudják hová és miért, mint nem a felleg, melyet a szél maga elébe vesz.

A leghatalmasabb és eltökéltebbek meghatározott céljait is módosíthatják a közreműködő körülmények, melyeket kikerülni nem bírnak.

S így megtörténik, hogy ép ellenkezőjét cselekszik annak, mit gondoltak. A sors beleártja magát dolgaikba. Az okok súlya nála van, akaratuk mérlege természetszerűen feléje billen, és vert csapáson vezeti őket rendeltetésük felé, a nélkül, hogy el tudnák azt hagyni.

Önérzetes ember, ki a közügyekben résztvesz, nem veszi és nem veheti roszz néven, ha cselekedeteit bírálják, mert az szükséges, a közügyekre hasznos. De azt megkívánhatja attól, ki bírása kíván lenni, hogy működését a maga egészében világítsa meg és ne annak egyes, a többiekkel összefüggő tetteiről vonja le következtetéseit. Mert ezáltal félrevezeti önmagát, de másokat is.

A gyanusítás fegyveréhez rendesen azok szoktak nyúlni, kik nem szeretik, vagy nem merik az igazságot az ember szemébe mondani. Czéljukat, hogy másnak ártsanak, épen e miatt, nem mindig érik el, mert igazságos ember úgysem veszi be, míg másfelől, ha kiderül, hogy a kit gyanusítottak ártatlan, ezzel önmaguknak ártanak. A miért a gyanusítás mindig nemtelen és kétélű fegyver, mely igen gyakran és méltán megsebz, ki él vele.

A gyanusításnak az a neve is, midőn azt hypocritasággal kötik össze, sajnos, társadalmunkban el van terjedve. Midőn nem támadunk egyenesen egyént, de a sorok között sejtetjük a miről szólni kívántunk. A bevezetés dicsérettel kezdődik és úgy megyünk át a kellemetlen tárgyra, mely tulajdonképeni czélunk. Hogy a hatás általánosabb legyen és a jóakaratók is megizlelhessék a keserű labdacokat, azokat czukorral vonjuk be: a barátságos érzület czukrával. S azután ily móddal, a roszzindulatnak csirait mindenfelé gondosan átültetgetve, ártatlan, naiv arezzal vegyülünk az emberek közé.

Ha tetteid számláján lelkiismeretteddel tisztába jöttél, gyanúsíthat, mondhat a világ bármit, nem ér föl az hozzád.

1907. sept. 3. Midőn az általános elismerés birtokában, a közvélemény szárnyra vesz és neked dicsőhymuszokat zeng: ez kárpótoljon ama napokért, mikoron, jól teljesített, eredményes munka után — fáradozásaid jutalma gánés és hálátlanság volt.

BR. PETRICHEVICH-HORVÁTH KÁLMÁN.

Reville Jean.

(1854—1908.)

Normandiai családból származott. S neve, mint egykor a hős normanoké, hódító útat járt. A mit a szellem fegyverével mivelt, otthonossá tette mindenütt, a hol a szellemi szabadságnak és a vallásban a tudománynak értéket tulajdonítanak.

A szabadelvű vallásos iránynak volt minden izében, minden gondolatával képviselője. Rotterdamban született, hol akkor nagynevű atyja, később a „College de France“ tanára, Reville Albert pap volt; s Genfben anyja szülőhelyén, aztán Németországban és Párisban tanult. Első munkája: „La doctrine du Logos dans le IV-e Evangile et dans les oeuvres de Philon“ már előjelzője ama történelmi és kritikai jeles munkák sorozatának, melyeket az evangéliumi eszmék és az első keresztény százévek bölcselemi eszméinek viszonyáról írt, melyek a következők: „La religion à Rome sous les Sévères“, „Les Origines de l'Episcopat“, „La Valeur du Témoignage historique du pasteur d'Herma“; „Le quatrième Evangile, son origine, sa valeur historique“; s az általa szerkesztett „Revue de l'Histoire des Religions“-ban közölt tanulmányai. Ezek a művek, melyeket kritikai, de nem romboló irány, biztos módszer, alapos történelmi és bölcselemi ismeretek jellemeznek, először a párisi prot. theol. facultason juttatják tanársághoz s 1907-ben atyja elhalálózásával a College de France-ban a vallások történelmének tanárságához.